

3.5. Організаційне забезпечення реалізації оновлених наглядових функцій у сфері фінансового моніторингу на основі ризик-орієнтованого підходу

Актуальні зміни у законодавстві України з питань запобігання та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ВК/ФТ), що зумовлені обраним курсом реалізації стратегічного напрямку міжнародного регулювання у цій сфері на засадах ризик-орієнтованого підходу, та перерозподіл повноважень між регулюючими органами ринку фінансових послуг зумовили нововведення у підходах до нагляду за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ).

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [302], державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу: Міністерством фінансів України (є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення), НБУ, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Міністерством юстиції України та Міністерством цифрової трансформації України. Відповідні суб'єкти державного фінансового моніторингу реалізують нагляд за діяльністю СПФМ у формі планових та позапланових перевірок, у тому числі безвиїзних, порядок яких встановлюється НБУ, Кабінетом Міністрів України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

У межах реалізації наглядових функцій обов'язки суб'єктів державного фінансового моніторингу охоплюють наступні аспекти щодо: участі у розробці нормативно-правового забезпечення та створення структурного підрозділу з питання регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ; перевірки управлінського апарату

СПФМ та професійної підготовки працівників, залучених до здійснення первинного фінансового моніторингу; пред'явлення вимог до підзвітних СПФМ із дотримання відповідного законодавства, вжиття заходів впливу та контролю за їх виконанням; визначення ознак неналежної системи управління ризиками СПФМ; взаємодії із спеціально уповноваженим органом; інформаційної підтримки СПФМ для застосування законодавства у сфері фінансового моніторингу, зокрема, попередження щодо встановлення відносин із суб'єктами, що за географічним принципом пов'язані із державами та юрисдикціями, для яких виявлено недотримання міжнародних рекомендацій та ін.

Суб'єкти державного фінансового моніторингу повинні щороку надавати спеціально уповноваженому органу (Держфінмоніторингу України) узагальнену інформацію щодо дотримання вимог законодавства з питань протидії ВК/ФТ суб'єктами первинного фінансового моніторингу, які охоплені їх наглядовою діяльністю.

Окремим пунктом ст. 18 Закону [302] визначено особливості нагляду щодо банків, які віднесено до категорії неплатоспроможних. Нагляд за діяльністю таких банків у сфері запобігання та протидії здійснюється Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який визначає особливості виконання неплатоспроможними банками вимог законодавства у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ, погоджуючи їх із спеціально уповноваженим органом (Держфінмоніторингом України). У цілому спеціально уповноважений орган за погодженням із іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу, що здійснюють регулювання та нагляд у цій сфері, має право брати участь у підготовці та/або проведенні перевірок діяльності СПФМ (ст. 27 «Права спеціально уповноваженого органу» [302]). Проте, ці можливості спеціально уповноваженого органу не поширюються на перевірки СПФМ, які підзвітні НБУ.

Оскільки незалежний аудит є альтернативою внутрішнім перевіркам СПФМ щодо дотримання вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ, у результаті його проведення повинні бути сформовані звіти та висновки, у тому числі щодо достатності вжитих заходів для забезпечення функціонування належної системи управління ризиками ВК/ФТ.

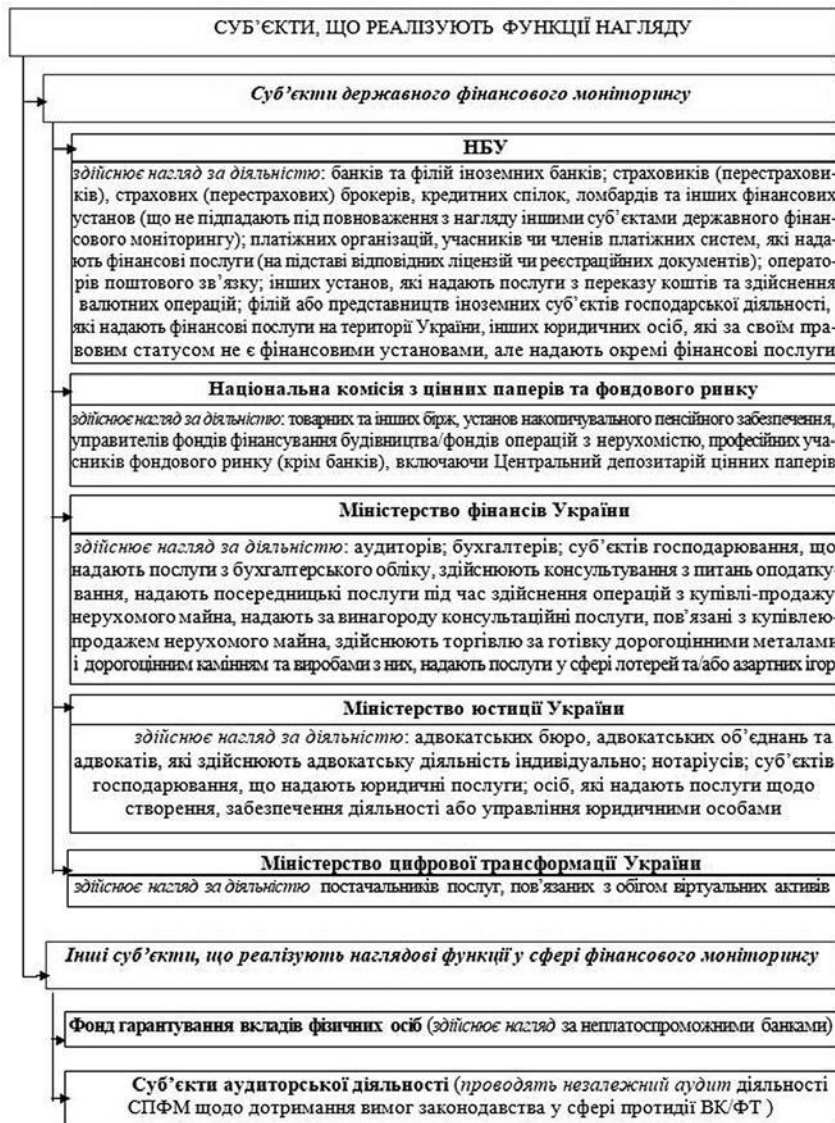

Рис. 3.3. Розподіл функцій нагляду за дотриманням СПФМ вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ

Відповідно до чинного законодавства, можна виокремити два напрями реалізації функціонального навантаження щодо нагляду за діяльністю СПФМ (рис. 3.3). Ці напрями диференціюються в залежності від компетенцій суб'єктів його реалізації – суб'єктів державного фінансового моніторингу та інших суб'єктів, що реалізують нагляд у цій сфері (ФГВФО та аудитори, що проводять незалежний аудит СПФМ).

У Положенні НБУ «Про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [321] представлено консолідований підхід до реалізації наглядових функцій НБУ як суб'єкта державного фінансового моніторингу за банками та небанківськими фінансовими установами. На основі цього Положення [321], Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу» [315] та відповідно до висновків, зроблених за аналізом статей Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [302] сформовано організаційне забезпечення реалізації нагляду за дотриманням банками вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ (табл. 3.4). Розроблене організаційне забезпечення включає процедури: виїзного нагляду (проведення планових та позапланових виїзних інспекційних перевірок); безвиїзного нагляду; незалежного аудиту. Таким чином, синтезовано функції НБУ щодо нагляду у сфері фінансового моніторингу та функцію незалежного аудиту.

За сформованим організаційним забезпеченням проведення нагляду за дотриманням банками вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ слід зробити висновок, що наглядові функції повинні реалізовуватись через процедури наглядової діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу, що здійснюють нагляд за підзвітними СПФМ відповідно до чинного законодавства, та процедури незалежного аудиту первинного фінансового моніторингу.

Таблиця 3.4. Організаційне забезпечення реалізації нагляду за дотриманням СПФМ вимог законодавства у сфері ВК/ФТ (на прикладі банків)

Напрями реалізації наглядових функцій	Особливості організації нагляду
<p>Віізний нагляд, що здійснюється НБУ шляхом проведення планових та позапланових інспекційних перевірок</p>	<p>1. Підготовчий етап здійснення віізного нагляду:</p> <p>1.1. Розроблення та оприлюднення плану проведення віізних інспекційних перевірок та його коригування з урахуванням інформації та фактів, що можуть свідчити по порушення банками законодавства у сфері фінансового моніторингу. Необхідність проведення позапланових інспекційних перевірок визначається за результатами безвіізного нагляду, віізних перевірок або на основі інформації, отриманої від інших державних органів, органів нагляду іноземних держав.</p> <p>1.2. Письмове попередження банку про проведення перевірки (для планової перевірки – не пізніше ніж за 20 календарних днів до її початку) шляхом направлення НБУ інформаційного листа. В листі міститься інформація щодо основних аспектів програми перевірки: строків проведення (ключових дат); переліку питань (визначається з урахуванням ризик-орієнтованого підходу за результатами проведеної Національним банком оцінки ризиків діяльності банків/установ); періоду, що підлягає перевірці; контактних даних керівника/заступника керівника інспекційної групи; даних, які необхідно надати до початку проведення перевірки (із точними строками надання) та ін.</p> <p>1.3. Проведення до початку інспекційної перевірки зустрічі керівництва банку та представників від НБУ (керівництва інспекційної групи та ін.)</p> <p>2. Процедура проведення віізної інспекційної перевірки (строк проведення перевірки не може перевищувати 30 робочих днів, але за окремих умов може бути подовжено – строк, на який продовжується віізна перевірка, не повинен перевищувати 60 робочих днів).</p> <p>2.1. Проведення в день початку перевірки зустрічі членів інспекційної групи з керівниками підрозділів/фахівцями, до обов'язків яких належить здійснення діяльності, відповідних операцій, що підлягають віізній перевірці.</p>

Напрями реалізації наглядових функцій	Особливості організації нагляду
	<p>2.2. Перевірка основної інформації, збір та оброблення додаткової інформації шляхом запиту про її надання (матеріалів, документів, даних відеоархіву, документів та письмових пояснень щодо проведених фінансових операцій і з інших питань діяльності банку, обставин, фактів, що можуть підтвердити виявлені під час здійснення виїзної перевірки порушення вимог законодавства).</p> <p>2.3. Проведення до завершення виїзної перевірки зустрічі представників банку та інспекційної групи для обговорення обставин, фактів, що можуть свідчити про порушення вимог законодавства, виявлених під час здійснення виїзної перевірки.</p> <p>2.4. Узагальнення висновків за проведеною виїзною інспекційною перевіркою</p>
	<p>3. Процедура комунікації між НБУ та банком за результатами проведення виїзної інспекційної перевірки:</p> <p>3.1. Проведення після завершення виїзної перевірки зустрічі представників банку, керівника/керівників Національного банку, представників інспекційної групи та ін. для обговорення її результатів.</p> <p>3.2. Відправлення банку офіційної довідки про виїзну інспекційну перевірку (не пізніше 30 календарних днів з дня її закінчення).</p> <p>3.3. Відправлення банком до НБУ листа-відповіді про ознайомлення із довідкою (не пізніше ніж на 10-й день від дати її отримання).</p> <p>У разі виявлення порушень вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу:</p> <p>банком направляються разом із листом-відповіддю про ознайомлення з довідкою за результатами проведеної виїзної інспекційної перевірки пояснення або заперечення щодо висновків за довідкою із документальним підтвердженням;</p> <p>банком протягом 1 місяця з дня отримання довідки про виїзну інспекційну перевірку направляється до НБУ план заходів щодо усунення виявлених порушень законодавства. Повідомлення банком НБУ щодо реалізації заходів здійснюється протягом 5 робочих днів із дати виконання відповідного заходу</p>

Напрями реалізації наглядових функцій	Особливості організації нагляду
<p>Безвізний нагляд, що здійснюється НБУ на постійній основі з урахуванням ризик-орієнтованого підходу</p>	<p>1. Процедура проведення безвізної перевірки:</p> <p>1.1. Перевірка дотримання банком вимог законодавства за результатами аналізу: статистичної звітності банків; матеріалів та довідок за візним наглядом; інформації, отриманої від суб'єктів державного фінансового моніторингу, інших державних органів, а також іншої інформації та документів, отриманих Національним банком під час виконання ним своїх функцій.</p> <p>1.2. Запит (банку та/або органам державної влади, юридичним, фізичним особам), отримання та оброблення додаткової інформації для роз'яснення питань, за якими виникли підозри щодо порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу. Банк повинен своєчасно та у повному обсязі надіслати інформацію, вказану у запиті НБУ.</p> <p>1.3. За необхідністю запрошення до НБУ працівників банку та проведення із ними інтерв'ю, матеріали за якими залучаються до справи за безвізним наглядом</p> <p>2. Процедура комунікації між НБУ та банком у випадку виявлення порушень вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу за результатами безвізного нагляду:</p> <p>2.1. Проведення зустрічі за участю керівників та представників банку, керівників Національного банку, працівників, що проводять безвізний нагляд.</p> <p>2.2. Відправлення НБУ до банку акту про результати безвізного нагляду, у тому числі рекомендацій щодо підвищення ефективності організації та проведення первинного фінансового моніторингу, застосування ризик-орієнтованого підходу та усунення виявлених недоліків.</p> <p>2.3. Відправлення банком до НБУ листа про ознайомлення з актом за результатами безвізного нагляду (не пізніше ніж на 10-й робочий день із дати його отримання). Разом із листом-ознайомлення із документальним підтвердженням надсилаються пояснення або заперечення щодо обставин та фактів порушення за актом.</p> <p>2.4. Направлення банком до НБУ плану заходів усунення виявлених порушень та виконання рекомендацій (протягом місяця з дня отримання акта/рекомендацій).</p> <p>2.5. Письмове повідомлення банком НБУ про виконання заходів та рекомендацій з доданням документального підтвердження (протягом п'яти робочих днів із дати виконання відповідного заходу/рекомендації)</p>

Напрями реалізації наглядових функцій	Особливості організації нагляду
Незалежний аудит первинного фінансового моніторингу	<p>1. Процедура проведення незалежного аудиту (перевірка аудиторами документації, внутрішніх положень, процесів, ринкової практики, механізмів ідентифікації клієнтів та ін.) та узагальнення висновків за його результатами.</p> <p>2. Процедура комунікації керівництва банку із суб'єктами аудиторської діяльності (шляхом проведення зустрічей щодо роз'яснення результатів перевірки виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу).</p> <p>3. Процедура комунікації банку із НБУ щодо подання звіту за результатами незалежного аудиту первинного фінансового моніторингу. Відповідно до Положення НБУ «Про здійснення банками фінансового моніторингу» (розділ II «Належна організація внутрішньобанківської системи протидії ВК/ФТ») [315], електронні версії аудиторських звітів та висновків, а також пропозицій у вигляді плану з усунення виявлених недоліків та порушень, разом із супровідним листом направляються банками до Департаменту фінансового моніторингу (не пізніше 20 робочого дня від дати затвердження цих документів). НБУ за необхідністю може вносити пропозиції та зауваження до розроблених банками планів</p>

Дані напрями реалізації наглядових функцій у сфері протидії ВК/ФТ є взаємопов'язаними та націленими на спільний результат – попередження та мінімізацію відповідних ризиків. У даному випадку проведення незалежного аудиту не тільки дозволяє СПФМ належним чином бути захищеними від накладання адміністративних штрафів та уникнення кримінальної відповідальності, але й для суб'єктів державного фінансового моніторингу, що здійснюють регулювання та нагляд, його результати можуть бути обґрунтованою підставою для проведення виїзного та безвиїзного нагляду, виявлення та фіксації порушень вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ.